

Zpráva o šetření

ve věci podnětu paní K. L.

Paní K. L., v době podání bytem XXXXX (dále jen „stěžovatelka“ či „matka“), se na mě obrátila s podnětem proti Městskému úřadu v D. jako orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále také „OSPOD“).

Stěžovatelka namítala, že OSPOD bez vážného důvodu podal návrh na vydání předběžného opatření, na základě kterého soud rozhodl o umístění jejich synů Adama, nar. 2008, a Bedřicha, nar. 2002, do A, jež je zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále také „ZDVOP“ či „zařízení“).

A - Předmět šetření

Stěžovatelka poukázala na to, že OSPOD podal k soudu dne 16. 1. 2015 výše zmíněný návrh pouze na základě nepravdivých tvrzení jejího manžela (otce mladšího syna Adama), aniž si informace ověřil. Tím mělo dojít k nedůvodnému zásahu do práva na rodinný život, zejména k narušení jejího práva na péči o děti a jejich výchovu a k narušení práva dětí na rodičovskou výchovu.

Ve věci jsem zahájila šetření podle ustanovení § 14 zákona o veřejném ochránci práv,¹ vyzvala jsem k vyjádření OSPOD, uskutečnila jsem prostřednictvím právniček Kanceláře veřejného ochránce práv místní šetření na OSPOD a seznámila se s veškerou spisovou dokumentací obou dětí. Oslovila jsem děti ve ZDVOP, kde s nimi hovořily právničky Kanceláře veřejného ochránce práv o samotě. V průběhu šetření jsem komunikovala také se sociální pracovnící Úřadu města X., který je místně příslušný k výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

Hlavním důvodem pro zahájení mého šetření bylo objasnění, zda bylo v souladu se zájmem dětí a právními předpisy, aby OSPOD navrhl soudu tak razantní zásah do rodinného života stěžovatelky a jejich dětí. Zaměřila jsem se na zjištění skutečností, které vedly OSPOD k podání návrhu na předběžné opatření, a zdrojů, z nichž vycházel OSPOD v době podání návrhu. Dále jsem se zaměřila na to, jak OSPOD vykonával svou činnost po odnětí dětí, resp. v čem jeho činnost spočívala.

¹ zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů

B - Skutková zjištění

Stěžovatelka využila svého práva nahlížet do spisové dokumentace OSPOD.² Rozhodla jsem se proto odkázat v této části jen na nejpodstatnější skutečnosti a dokumenty, které spisová dokumentace obsahuje.

Považuji za nezbytné upozornit na to, že cílem mého šetření není hodnotit rozhodování soudů. Působnost veřejného ochránce práv se nevztahuje na soudy s výjimkou státní správy soudů.³

B.1 Okolnosti odnětí dětí z péče matky

Dne 15. 1. 2015 učinil manžel stěžovatelky oznámení na OSPOD, v němž popsal rozkol s matkou, odstěhování ze společné domácnosti a péči matky o děti, která je má poškozovat. Zejména se mělo jednat o sledování pornofilmů se starším synem Bedřichem, strkání prsu do úst mladšímu synovi Adamovi, záměrné neučení hygienickým návykům u staršího syna. Vyjádřil podezření, že by staršího syna matka mohla sexuálně zneužívat, což může být příčina jeho potíží s únikem stolice a moči. Vyjádřil obavu, že „matka děti připravuje na kariéru prostitute“ a že je psychicky nemocná.

OSPOD týž den zaslal na Úřad města X. protokol o výše uvedeném jednání s otcem, v průvodním dopisu odkazoval na předchozí telefonát, jehož obsah však není zachycen ve spisu.

Téhož dne podal otec na matku trestní oznámení pro podezření z týrání svěřené osoby. Podle tvrzení matky se dne 15. 1. 2015 do jejího bydliště dostavila sociální pracovnice společně s dvěma policisty a policejní vyšetřovatelkou. Ve spisu není záznam o sociálním šetření. Sociální pracovnice u místního šetření právniček Kanceláře veřejného ochránce práv uvedly, že matka byla před odnětím dětí dotázána na skutečnosti, které uvedl otec. Matka toto popírala. Ve spisu jsem nenalezla žádný záznam o rozhovoru s matkou před odnětím dětí. Sociální pracovnice hovořila v bydlišti rodiny podle tvrzení matky i OSPOD o samotě s Adamem. Obsah sdělení Adama není zaznamenán ve spisové dokumentaci. Po rozhovoru s Adamem odvedli Bedřicha bez matky na policejní služebnu. V pozdních večerních hodinách podal policii vysvětlení, jednalo se o neopakovatelný úkon. Chlapec uvedl, že má zdravotní problém spočívající v úniku moči a stolice, který vyžaduje, aby od 9 let nosil pleny. Uvedl, že neví, co je porno. Následně uvedl, že se až při podání vysvětlení na policii dozvěděl, co je to porno. Uvedl, že ho manžel matky nikdy nepřistihl, jak se dívá s matkou na porno. Nikdy neviděl, že by bratr sál matčino prso. Na závěr uvedl: „S mámou nemám žádný problém, mám ji rád.“

Děti strávily noc doma a druhý den podal OSPOD soudu návrh na jejich umístění do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc podle § 452 zákona

² Nahlížela dne 6. 3. 2015.

³ Na základě ustanovení § 1 odst. 7 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

o zvláštních řízeních soudních,⁴ kterému Okresní soud v Mělníku vyhověl. V návrhu OSPOD cituje protokol o jednání s otcem a oznamuje soudu, že otec podal na matku trestní oznámení pro podezření z týrání svěřené osoby. V závěru návrhu OSPOD soudu sděluje, že „v současné době není nikdo, kdo by nezletilé mohl převzít do péče“ a navrhuje svěřit děti do péče zařízení. Soud návrhu vyhověl, přičemž opatrovníkem dětí pro řízení o péči ustanovil dětem město X.

Výkon předběžného opatření se uskutečnil následovně. Nejprve vykonavatel a sociální pracovnice vyzvedli Bedřicha v bydlíšti rodiny, poté se přesunuli na služebnu policie, kde se v té době nacházela matka s Adamem. Zatímco Bedřich byl klidný a nebránil se odvozu do zařízení, Adam byl vystresovaný, plakal a křičel. Matka dle záznamu „začala všechny přítomné osočovat, že jí pouze chceme vzít děti a nikdo nevidí to, že si přišla stěžovat na svého manžela ... na všechny podá stížnost a trestní oznámení, vše si nahrávala mobilním telefonem.“ Adama odmítla vydat, tiskla ho k sobě. Přivolaná hlídka policie nejprve nemohla dítě od matky odtrhnout, později se jí to podařilo. Cesta do zařízení dle záznamu proběhla bez problémů.

Krajský soud v F. dne 13. 2. 2015 rozhodl k odvolání matky o změně usnesení soudu prvního stupně tak, že návrh OSPOD na vydání předběžného opatření zamítl, neboť skutečnosti, které uvedl OSPOD v návrhu nebyly ověřeny. Námitku matky, že návrh byl podán bez dostatečného prošetření věcí, shledal zcela důvodnou.

B.2 Informace ze spisové dokumentace Om po odnětí dětí

Dne 19. 1. 2015 oslovil OSPOD se žádostí o informace základní školu, nemocnici (proktologie, neurochirurgie, klinická psychologie)⁵ a pediatričku. Týž den volala sociální pracovnice matce, aby si přišla pro Adamova králíka, kterého si chlapec nemohl vzít s sebou do zařízení. Matka se dostavila následující den, podle záznamu „nijak nemluvila, jen při příchodu a odchodu pozdravila“. Na děti se nezeptala.

Dne 21. 1. 2015 se matka dostavila na Úřad městské části X.,⁶ kde žádala o pomoc, popřela tvrzení manžela, uvedla, že s Bedřichem navštěvuje veškerá specializovaná pracoviště, pobírá příspěvek na péči ve výši 6.000,- Kč.⁷

Dne 23. 1. 2015 na OSPOD zavolala ředitelka zařízení, která se tázala na zamýšlenou délku pobytu dětí. Uvedla, že po přijetí do zařízení byl Bedřich čtyři dny bez plen. Problém s vyměšováním se nejeví tak rozsáhlý, jak říká matka.

Matka se dostavila ze své iniciativy na OSPOD dne 26. 1. 2015, popřela nařčení manžela. Sociální pracovnice s ní hovořila o dalším postupu v soudním řízení.

⁴ zákon č. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

⁵ Hlavní otázka OSPOD zněla, zda chlapci uniká stolice v důsledku vrozené vady.

⁶ Děti měly trvalý pobyt v X., v bydlíšti bratra otce Bedřicha, nikdy zde však nebydlely

⁷ Úřední záznam obdržel OSPOD dne 26. 1. 2015.

OSPOD poté obdržel informace ze školy, že Bedřich trpí syndromem neobratného dítěte, je žákem se zdravotním znevýhodněním, je uvolněn z tělesné výchovy. Pediatrička uvedla, že chlapec má vrozenou vývojovou vadu, mimo jiné trpí enkoprézou při chronické obstipaci. Matka spolupracuje dobře, odborné ordinace navštěvuje řádně a v termínu. Podle sdělení ošetřujícího lékaře na klinice dětské chirurgie ve Fakultní nemocnici S.⁸ se zdá, že potíže chlapce jsou vrozené.

V únoru se matka dostavila opět z vlastní iniciativy na OSPOD, kde uvedla, že má na Moravě dvě sestry, příspěvek na péči pobírá v důsledku jiného zdravotního postižení (nikoliv v souvislosti s enkoprézou). Problém s vyměšováním se stal „naráz“ v 9 letech dítěte, příčina se nezjistila. Předala do spisu zprávy od různých specialistů.⁹ V protokolu se uvádí: „Protože rodinu nikdo nezná, řešil se pobyt chlapců v zařízení A. Chlapci projdou diagnostikou, zda skutečně otcova výpověď se zakládá na pravdě.“ Zájem dětí tehdy OSPOD spatřoval v jejich diagnostice za současného umístění v zařízení. Po jejím vyhotovení plánoval svolat případovou konferenci.

OSPOD obdržel v únoru 2015 od Úřadu městské části X. informaci o tom, že o Bedřicha se v minulosti několik měsíců¹⁰ starala jeho teta (sestra matky), která také poskytovala chlapci péči související s jeho zdravotním postižením.

Případovou konferenci na popud ZDVOP zorganizoval OSPOD¹¹ dne 13. 2. 2015. Přinesla závěry, že je třeba, aby znalec na matku zpracoval posudek, na jehož základě by soud rozhodl o další péči o Bedřicha, který je schopný svůj zdravotní i psychický stav zlepšovat, má-li pravidla, řád a pocit bezpečí. Ošetřující lékařka na konferenci uvedla, že **u chlapce se v souhrnu objevují zdravotní i psychické problémy, stav jeho genitálií nebyl v pořádku a nedá se říci, zda souvisí s pomočováním, nízkým hygienickým standardem či možným zneužíváním.** Spouštěčem úniku stolice (a později i moči) však mohly být i narůstající nároky související s docházkou do školy a se vztahy s vrstevníky. Hlavní sestra uvedla, že se pomalým tempem podařilo naučit chlapce po dobu pobytu v zařízení nenosit pleny, avšak s návratem docházky do školy se problémy vrátily, a proto do školy jezdí s plenou, přičemž ve škole se sám neumí o sebe postarat (vyměnit plenu, převléci se). U Adama zněly závěry případové konference tak, že znaleckému zkoumání by se měli podrobit oba rodiče.

Psycholožka zařízení ve zprávě o komplexním psychologickém vyšetření¹² uvedla, že Bedřich trpí zácpou, která je psychogenního charakteru, enurézou a enkoprézou bez zjevné etiologie. Doporučila svolat psychiatrické konzilium a chlapce sledovat i v rámci oboru psychologie.

⁸ zpráva MUDr. L. Z. ze dne 27. 1. 2015

⁹ z listopadu a prosince 2013, tři zprávy z března 2014, ze září 2014 (proktologie) a prosince 2014.

¹⁰ Od února 2013, kdy cestoval vlakem z Rakouska za rodinou do P. Mezi matkou a její sestrou existovala dohoda, že se o chlapce postará do září 2013.

¹¹ OSPOD se chopil tohoto úkolu po domluvě s Úřad města X. nad rámec svých povinností, a to v důsledku jeho blízkosti ke ZDVOP a dosavadní práci s rodinou.

¹² Mgr. D. R., zpráva doručena OSPOD dne 17. 2. 2015

V březnu 2015 OSPOD zařizoval rodinnou terapii. V souvislosti s rozsudkem krajského soudu OSPOD komunikoval dvakrát s rodiči ohledně další péče o děti. Následně podal nový návrh na vydání předběžného opatření podle § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních, který odůvodnil, mimo jiné, probíhajícími kroky orgánů činných v trestním řízení a vyjádřil obavy, že by matka mohla děti ovlivnit. Návrh zaštil vyjádřením psycholožky Mgr. E., že pro děti je v současné době nejvhodnější, aby zůstaly ve stabilním prostředí zařízení. Otec souhlasil s tím, aby Adam zůstal v zařízení. Soud návrhu vyhověl.

Zpráva o průběhu pobytu nezletilých v zařízení dne 13. 3. 2015 uvádí, že oba rodiče děti navštěvují, v počátku u návštěv matky asistovala psycholožka, Adam po matce teskní, při návštěvách na ni reaguje pozitivně, matka mu věnuje péči, která by odpovídala dítěti mladšího věku. Vzájemná komunikace mezi otcem a synem je při kontaktu minimální v důsledku jazykové bariéry. Bedřich emoce neprojevuje. Matka spolupracuje při řešení potíží s vyměšováním jen minimálně. Bedřich má dojednanou návštěvu psychiatra.

Matka dne 16. 3. 2015 odmítla udělit souhlas s návštěvou Bedřicha u dětské psychiatricky MUDr. B., zamezila tak objednanému vyšetření. Její souhlas později nahradil soud.

Ze zprávy, která hodnotí pobyt Bedřicha v zařízení,¹³ plyne podezření, že matka záměrně Bedřicha invalidizuje, je nutné ho vyšetřit specialisty v oboru psychiatrie a psychosomatiky, jeho způsob vyměšování je prostředkem dosažení pozornosti po narození mladšího bratra. Adam trpí odloučením od rodičů, Bedřich se matkou nechává manipulovat a lže.

B.3 Informace z místního šetření na OSPOD a návštěvy ve ZDVOP

Z místního šetření právniček Kanceláře veřejného ochránce práv na OSPOD vyplynulo, že Bedřichovi se dostává komplexního vyšetření, které nebylo možno uskutečnit ambulantně, mohlo by vést ke zjištění přesných příčin jeho zdravotních obtíží. První kontakt sociálních pracovníků se stěžovatelkou proběhl po odebrání dětí z její péče v den, kdy si přišla vyzvednout domácí zvíře zanechané na OSPOD, na syny se nezeptala a sociální pracovníce rozhovor nezahájila z důvodu údajného zvláštního chování stěžovatelky.

Z návštěvy pověřených právniček v zařízení, mimo jiné, vyplynulo, že zdravotní dispozice k problému s vyměšováním u Bedřicha jsou, ale nikoli takového rázu, aby nosil celodenně pleny, jak tomu bylo v péči matky. Denis často uvádí, že se mu stýská po matce, i když při návštěvách rodičů má i přes jazykovou bariéru vřelejší vztah k otci. Při rozhovoru děti uvedly, že by se chtěly vrátit k matce.

B.4 Aktuální právní stav

Z posledních dostupných informací vyplývá, že Bedřich byl svěřen do péče své tety (sestry stěžovatelky), mladší Adam byl svěřen do péče otce. Matka je v každodenním kontaktu s Adamem a v pravidelném kontaktu s Bedřichem.

¹³ hodnocení pobytu nezletilého Bedřicha ze dne 19. 3. 2015.

C - Hodnocení věci ochránkyní

Zákon o veřejném ochránci práv mi ukládá povinnost působit k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí státní správy, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívat k ochraně základních práv a svobod.

C.1 Skutečnosti vedoucí OSPOD k podání návrhu na umístění dětí do zařízení

Jak konstatoval Ústavní soud, ochrana života a zdraví dítěte je zcela relevantním a více než dostatečným důvodem pro zásah do rodičovských práv, kdy jde o hodnotu, jejíž ochrana je v systému základních práv a svobod jednoznačně prioritní.¹⁴

Odnětí dítěte z péče rodičů a jeho svěření do institucionální výchovy je považováno za nejkrajnější opatření a nejinvazivnější zásah do práva na soukromý a rodinný život ze strany státu. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva i judikatura Ústavního soudu¹⁵ obsahuje podmínky, za nichž k tomuto kroku může stát přistoupit. Pro takový zásah musí existovat legitimní důvod, musí být v souladu se zákonem (zásada legality) a musí být nezbytný a přiměřený sledovanému cíli.

Nezbytnost znamená podle Ústavního soudu,¹⁶ že zásah je založen na naléhavé společenské potřebě, která je přiměřená sledovanému legitimnímu cíli – ochraně zájmu dětí. Může jít o případy, kdy děti byly vystaveny násilí nebo špatnému zacházení, kdy byl zjištěn nedostatek citového zázemí nebo znepokojivý zdravotní stav rodičů. Dále cituji z nálezu Ústavního soudu: „Vazba mezi rodičem a dítětem je jedním z prvořadých předpokladů zdárného vývoje dítěte. Pro rodiče a dítě je možnost být spolu základním prvkem rodinného života. Opatření, která jim v tom brání, představují zásah do práva na rodinný život ... Odnětí dítěte z péče matky ... lze uplatnit pouze v nejvážnějších případech, musí se tedy opírat o dostatečně závažné argumenty motivované zájmem dítěte.“ Cituji z dalšího nálezu Ústavního soudu¹⁷: „... vazba mezi matkou a dítětem je jedním z prvořadých předpokladů vývoje lidského jedince a porušení této nejpřirozenější lidské vazby je zákonem umožněno pouze v případě absolutní absence péče či její naprosté nedostatečnosti a pouze tehdy, je-li dítě bezprostředně ohroženo; takový postup je třeba považovat za ultima ratio.“

Z relevantních mezinárodních smluv odkazují na Úmluvu o právech dítěte,¹⁸ která vychází ze základních principů ve vztahu k dětem, kterými jsou ochrana, podpora a rozvoj, účast.¹⁹ Zájem dítěte podle čl. 3 úmluvy musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať již uskutečňované veřejnými, nebo

¹⁴ např. nálezu Ústavního soudu sp. zn. ze dne 20. 8. 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>

¹⁵ např. nálezu Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2011 pod sp. zn. II. ÚS 2546/10, či nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. III. ÚS 3363/10, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>

¹⁶ nálezu Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2011 pod sp. zn. II. ÚS 2546/10, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>

¹⁷ nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2011 pod sp. zn. III. ÚS 3363/10, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>

¹⁸ sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte

¹⁹ v originále protection, promotion, participation

soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. V čl. 9 odst. 1 úmluva zmiňuje zneužívání dítěte jako důvod pro nezbytné určení, že je v zájmu dítěte oddělit ho od rodičů proti jejich vůli.

Listina základních práv a svobod²⁰ zaručuje zvláštní ochranu rodičovství. Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči; práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.²¹ Rodiče, kteří pečují o dítě, mají právo na pomoc od státu.²² Listina garantuje právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.²³

Pokud jde o zákonnou úpravu, je třeba připomenout, že předním hlediskem sociálně-právní ochrany je na základě ustanovení § 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí²⁴ zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči.

Z tvrzení stěžovatelky i spisové dokumentace vyplývá, že **skutečnosti, jež uvedl OSPOD v návrhu na nařízení předběžného opatření** ze dne 16. 1. 2015, na základě kterého soud odebral děti z péče matky, **nebyly ověřeny, a to ani při rozhovoru s dětmi, a zakládaly se pouze na sdělení manžela matky** ze dne 15. 1. 2015.

Jak uvádím výše, Ústavní soud již několikrát judikoval, že odnětí dítěte z péče rodičů je nejzávažnějším zásahem do rodinného života. Cituji ustanovení § 452 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních: „Ocitlo-li se nezletilé dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o dítě pečovat, nebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, soud předběžným opatřením upraví poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu tak, že nařídí, aby dítě bylo umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesené označí.“ Toto předběžné opatření může soud nařídít jen na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který má splňovat kritéria podle ustanovení § 454 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních, mezi něž patří i „vylíčení rozhodujících skutečností odůvodňujících nařízení předběžného opatření.“

OSPOD stál před rozhodnutím, zda je podání návrhu na vydání předběžného opatření důvodné, zda se děti ocitly v situaci, kdy byl ohrožen jejich normální vývoj, či by mohl být stěžovatelčiným jednáním narušen. Tvrzení otce byla natolik závažná, že by bývala naplnila podmínky pro vydání předběžného opatření. Problém však je, že skutečnosti, které uváděl manžel matky, nebyly alespoň osvědčeny. OSPOD je dozajista povinen jednat s největším urychlením, když se dozví o možném sexuálním zneužití dítěte. Nemusí v takovém případě ověřovat všechny podstatné skutečnosti, to je úkolem policejního vyšetřování. Měl by však obstarat vlastní zjištění.

²⁰ usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

²¹ čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod

²² čl. 32 odst. 5 Listiny základních práv a svobod

²³ čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

²⁴ zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Jelikož je odnětí dítěte z péče rodiče nejkrajnějším opatřením a je uplatnitelné pouze v nejzávažnějších případech, musí se opírat o dostatečně závažné argumenty motivované zájmem dítěte.²⁵

Zdůrazňuji, že v řízení o předběžném opatření si OSPOD musí být vědom značných limitů na straně soudu, který nemá možnost vést běžné dokazování a rozhoduje pouze na základě skutečností, jež byly alespoň osvědčeny^{26,27}, jsou tedy pravděpodobné. Skutečnost, že ohrožení dítěte musí být vnímáno ze strany OSPOD jako akutní a nanejvýš aktuální, je zřejmá. V rámci rozhodování o předběžném opatření dle ustanovení § 452 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních soud, jak uvádím výše, neprovádí dokazování, neboť má pro rozhodování pouze 24hodinovou lhůtu. Zjednodušeně se dá říci, že soud rozhoduje v dobré víře, že OSPOD jednal na základě precizního vyhodnocení problematické situace rodiny po využití méně tvrdých opatření. Vyplývá to z povahy řízení, jehož výsledkem má být pouze prozatímní opatření.

Návrh na předběžné opatření byl podán bez vyhodnocení míry ohrožení dětí, bez vlastní úvahy OSPOD, která by vycházela i z jiného zdroje než od otce jednoho z dětí (byť by se jednalo pouze o vlastní poznatky OSPOD při rozhovoru s dětmi). OSPOD podal soudu návrh, v němž zcela převzal sdělení otce, a nerefletoval výpověď Bedřicha na policii.

Jelikož otec sdělil závažné informace sociálním pracovnícím, téhož dne proběhlo sociální šetření v bydlíšti stěžovatelky. Nepřineslo žádné znepokojující informace. OSPOD měl, podle mého názoru, za takové situace učinit i jiné kroky (např. telefonát pediatrovi, třídní učitelce, rozhovor s dětmi za přítomnosti dětského psychologa atd.) k osvědčení skutečností, zda je potřeba naléhavým způsobem upravit výchovné prostředí dětí, resp. zda hrozí chlapcům bezprostřední ohrožení.²⁸ Jsem přesvědčena o tom, že naléhavost návrhu není možné odvozovat pouze od názoru jiného subjektu, neodpovídá-li současně vlastním zjištěním OSPOD. **Vyslovuje-li orgán sociálně-právní ochrany dětí v soudním řízení svůj návrh, musí jít vždy o závěr podložený vlastními zjištěními, která odrážejí aktuální situaci a jsou dohledatelná ve spisové dokumentaci. OSPOD se, podle mého názoru, vzdal vlastní úvahy, zda dětem hrozí, či již nastala bezprostřední újma.** Nemohu se spokojit s tím, že sociální pracovnice nezapsala obsah telefonátu se sociální pracovnicí Úřadu města X., které volala ihned po oznámení otce, ani obsah rozhovoru s Adamem či s matkou, uskutečnil-li se. Zpětně nelze zjistit, co OSPOD zjišťoval a jaké informace mu jiný úřad, Adam či matka poskytli.

²⁵ náleží Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2011, II. ÚS 2546/2010, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>

²⁶ usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 7. 2015, II. ÚS 1831/15, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>

²⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 11. 2015, II. ÚS 1548/15: „... Samotná úprava postupu při vydání předběžného opatření vyžaduje osvědčení nároku navrhovatele a dále musí být prokázány skutečnosti, které odůvodňují naléhavou potřebu zatímní úpravy. Již ze samotné povahy řízení o návrhu na nařízení předběžného opatření vyplývá, že civilní soudy vzhledem ke krátké lhůtě, v níž musí o takovém návrhu rozhodnout, nemohou provádět dokazování, ale vyjdou pouze ze skutečností, jež jsou v době podání návrhu osvědčeny.“

²⁸ Nález ÚS ze dne 20. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 2244/09: „... Vztah mezi dítětem a pečujícím rodičem je mimořádně silným poutem. Porušení této nejpřirozenější lidské vazby je zákonem umožněno pouze v případě absolutní absence péče či její naprosté nedostatečnosti a pouze tehdy, je-li dítě ohroženo bezprostředně (takový postup lze považovat za ultima ratio.)“

Na základě ustanovení § 8 odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí,²⁹ má dítě právo na informace od orgánu sociálně-právní ochrany dětí o všech závažných věcech, které se ho týkají, jestliže je dítě schopno s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost posoudit dosah a význam rozhodnutí vyplývajících, mimo jiné, ze soudního řízení. O dítěti starším 12 let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Z této úpravy vyplývá, že informovat dítě a vyslechnout ho, umožňuje-li to situace, patří k základním povinnostem a metodám sociálních pracovníků.

Ze spisové dokumentace nevyplývá, že by OSPOD jakýmkoliv způsobem informoval 6letého Adama o tom, proč odjíždí do zařízení a co ho čeká. V záznamu o realizaci předběžného opatření je uvedeno, že požadoval ujištění, že se vrátí k matce, a ptal se, zda je v zařízení televize. To je stran Adama vše. Podle mého názoru komunikace s Adamem nebyla dostatečná, nebyla v souladu s výše uvedeným ustanovením.

Z vyjádření Bedřicha na policii jednoznačně vyplynulo, že nemá se svou matkou žádný problém a má ji rád.³⁰ Ze záznamu o realizaci předběžného opatření nelze vyčíst, jaké informace Bedřich od kurátorky získal. Je zde pouze uvedeno, že mu „celou věc vysvětlila“. Nevíme, zda a jak informovala Bedřicha o účelu předběžného opatření, o souvisejícím soudním řízení, o okolnostech pobytu v zařízení, což jsou nepochybně závažné věci, které se ho týkají.

OSPOD podle spisové dokumentace nezjišťoval, zda je možné děti umístit do jejich širší rodiny, přesto v návrhu soudu sdělil, že není nikdo, kdy by mohl převzít péči o ně. Považuji to za nepravdivou informaci, kterou poskytl soudu.

C.2 Činnost OSPOD po odebrání dětí z péče matky

Podle ustanovení § 12 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen poskytnout pomoc rodiči po umístění dítěte, mimo jiné, do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Tato pomoc má spočívat zejména v tom, aby si rodič uspořádal poměry, aby našel řešení životní a sociální situace.

Stěžovatelka uvádí, že jí OSPOD po odebrání dětí nepomohl. Ve spisu je zaznamenáno, že stěžovatelka se na základě telefonátu OSPOD dostavila dne 20. 1. 2015 pro králíka, přičemž sociální pracovníce s ní nic neřešila, jelikož se matka na děti nedotazovala. Dne 21. 1. 2015 se sociální pracovníce dozvěděla od zaměstnankyně zařízení, že matka se cítí být ponížena a chce, aby se jí jako první ozval OSPOD. Na OSPOD se dostavila z vlastní iniciativy dne 26. 1. 2015 a až poté s ní OSPOD navázal kontakt a poskytl jí informace.

S postupem OSPOD v této věci nemohu souhlasit. Výše citované ustanovení má **proaktivní povahu**, tzn. OSPOD nemá čekat na zájem rodiče o informace, a proto měla sociální pracovníce oslovit stěžovatelku již v době, kdy jí telefonovala,

²⁹ V souladu s participačními právy dítěte garantovanými v čl. 12 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte.

³⁰ I toto tvrzení mohlo OSPOD vést k detailnějšímu zjišťování skutečných poměrů v rodině místo upřednostnění oddělení synů a jejich matky.

ať si přijde pro králíka, a poté, kdy se matka dostavila do kanceláře, měla s ní započít rozhovor sama. Rovněž tak měla učinit po telefonátu ze zařízení, když se dozvěděla, že matka spoléhá na to, zda se první ozve OSPOD. Namísto toho OSPOD pasivně vyčkával, až se ozve matka, která mezitím vyhledala pomoc sociálních pracovníků v X.

Sociální pracovnice OSPOD uvedla, že s matkou situaci dětí při její první návštěvě po odnětí dětí nerozebírala, neboť byla šokována tím, že matka se na děti neptala. I kdyby tomu tak bylo, nevysvětluje to, proč s matkou o dětech nehovořila v telefonátu, kdy žádala, aby si přišla vyzvednout králíka, proč matce nezavolala a nedomluvila si s ní schůzku v následujících dnech.

Komunikaci OSPOD s rodiči považují za prvořadou činnost, a to, pokud je to možné, již při odebrání dětí a v každém případě po odnětí dětí. Důvod spatřuji i v tom, že děti mohou mít specifické potřeby (medikace, alergie na potraviny apod.), které zná jenom rodič a OSPOD by se tyto informace v zájmu dětí měl snažit získat.

Mám za to, že z povahy předběžného opatření, kterým se děti odebírají z péče rodičů, je OSPOD povinen nabídnout pomoc rodiči neprodleně. Komunikace mezi OSPOD a matkou absentovala. Matka uvádí, že se jí OSPOD před odnětím dětí na nic neptal a v dokumentaci není zachycený opak. Cítila se ponížená, jak uvedla pracovnice zařízení, ze strany OSPOD opomíjená, proto se raději obrátila nejprve se žádostí o pomoc na úřad v X.

Po umístění Bedřicha a Adama do zařízení si OSPOD vyžádal lékařské zprávy od odborných i praktických lékařů obou chlapců, kontaktoval školu, pracovníky zařízení, svolal případovou konferenci ke dni 13. 2. 2015. Dále lze zmínit nabídnutou a rodiči využitou psychologickou pomoc, konkrétně u Mgr. E., poradenství při tíživé bytové situaci stěžovatelky dne 26. 3. 2015, podání návrhu na vydání předběžného opatření k nahrazení matčina souhlasu soudem k realizaci psychologického vyšetření Bedřicha. OSPOD přeposílal kopie dokumentace úřadu X. Všechny tyto aktivity hodnotím pozitivně.

D - Závěry

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k přesvědčení, že se Městský úřad v D. jako orgán sociálně-právní ochrany dětí dopustil pochybení spočívajícího v tom, že:

- (1) neověřil informace, které uvedl manžel matky, pouze je převzal a navrhl odejmout děti z péče matky na základě předběžného opatření,
- (2) nezabýval se tím, zda by péči o děti mohl převzít člen širší rodiny,
- (3) nezhodnotil objektivním způsobem stav ohrožení zdraví či správného vývoje dětí, když si neopatřil informace z jiného zdroje (byť by se jednalo pouze o vlastní zjištění OSPOD, např. při rozhovoru s dětmi),

- (4) vedl nedbalým způsobem spisovou dokumentaci, když nezaznamenal obsah rozhovoru s Adamem v bydlišti a také obsah telefonického rozhovoru se sociální pracovnící Úřadu města X.,
- (5) neinformoval prokazatelným způsobem Bedřicha o účelu jeho odebrání z péče matky, Adama o účelu předběžného opatření neinformoval vůbec,
- (6) neposkytl matce účinnou pomoc bezprostředně po odnětí dětí do zařízení.

Zprávu o šetření zasílám starostovi Městského úřadu v D. panu X. Y. a žádám, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

Zprávu zasílám rovněž stěžovatelce.

Mgr. Anna Š a b a t o v á, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv